

УДК 821.161.3

UDC 821.161.3

ЖАНРОВАЯ СВОЕАСАБЛІВАСЦЬ «КІПАРЫСАЎ» М. ГАРЭЦКАГА

THE GENRE SPECIFICS OF M. HARETSKI'S «CYPRESSES»

Я. А. Аляксеенка,
*аспірант кафедры замежнай літаратуры
філалагічнага факультэта БДУ*

Y. Aliakseyenka,
*Postgraduate Student of the Department
of Foreign Literature BSU*

Паступіў у рэдакцыю 06.02.2024.

Received on 06.02.2024.

У артыкуле разглядаецца жанровая спецыфіка дакументальна-мастацкага твора «Кіпарысы» М. Гарэцкага, у якім вылучаюцца рысы дзённіка і травелога. Выяўлена, што для мастацкай манеры аўтара характэрны аўтабіяграфізм, жанравы сінкрэтызм і факталагічная аснова. Атрыбутамі пісьменніцкага дзённіка з'яўляюцца зварот да чытача і метатэкстуальныя элементы. Вызначана, што, нягледзячы на агульначалавечыя пытанні, закранутыя ў тэксце, і выкарыстанне прыёмаў адзіўлення і іншасказання, антыўтапічных матываў, «Кіпарысы» можна толькі аддалена аднесці да філасофска-алегарычнай прозы ў адрозненні ад «Лявоніуса Задумекуса» і «Скарбаў жыцця». Дзякуючы шматлікім алюзіям, універсальнасці вобразнай сістэмы і праблемна-тэматычнага поля, сінтэзу катэгорый асабістага і нацыянальнага, наяўнасці сувязяў з еўрапейскай літаратурнай традыцыяй і дыялогу з «іншымі» «Кіпарысы» М. Гарэцкага адпавядаюць сусветнаму культурнаму кантэксту першай паловы XX ст.

Ключавыя словы: алегорыя, аўтабіяграфізм, дакументальна-мастацкая проза, дзённік, жанравы сінкрэтызм, травелог.

The article deals with the genre specifics of M. Haretski's documentary fiction «Cypresses» with the features of diary and travelogue. It is revealed that the author's artistic manner is characterized by genre syncretism and the use of autobiographical and factual basis. The attributes of a writer's diary are a dialogue with the reader and metatextual elements. It is stated that, despite raising universal human issues and the use of techniques of estrangement and allegory, dystopian motifs, «Cypresses» can only be remotely attributed as philosophical and allegorical prose, unlike «Lyavonius Zadumekus» and «Life's Treasures». Due to numerous allusions, the universality of the figurative system and the problem-thematic field, the synthesis of personal and national categories, the presence of links with the European literary tradition and dialogue with «others», the work fits into the world cultural context of the first half of the XXth century.

Keywords: allegory, autobiography, documentary fiction, diary, genre syncretism, travelogue.

Уводзіны. Твор «Кіпарысы» М. Гарэцкага (1893–1938), аднаго з пачынальнікаў беларускай літаратурнай традыцыі і нацыянальнага руху першай паловы XX ст., напісаны ў 1928 г. падчас паездкі ў Крым, а потым перапрацаваны ў вяцкай ссылцы 1931–1935 гг. Згодна з перыядам і ўмовамі стварэння яго можна паставіць побач з «Лявоніусам Задумекусам» (1931–1932) і «Скарбамі жыцця» (1932–1935, 1937?). Для ўсіх трох твораў, як і для творчасці пісьменніка ўвогуле, характэрны дакументалізм, аўтабіяграфізм і жанравы сінкрэтызм. Аднак неабходна адзначыць, што, у той час як два апошнія тэксты класіфікуюцца ў «Выбраных творах» (укладанне Р. Гарэцкага і Т. Голуб) [1] як *філасофска-алегарычная проза*, больш раннія «Кіпарысы» трапляюць у катэгорыю *дакументальна-мастацкіх твораў* разам з ваеннымі запіскамі «На імперыялістычнай вайне» (1914–1928), што робіць неабходным удакладніць спецыфіку іх жанравай прыроды.

Творчасці пісьменніка прысвечаныя артыкулы В. Губскай [2–4], Л. Корань (Сіньковай) [5], М. Стральцова [6], М. Тычыны [7], дысертацыя на атрыманне вучонай ступені кандыдата

філалагічных навук «Наратыўныя стратэгіі ў творах Максіма Гарэцкага і Кузьмы Чорнага», 2018) І. Часнок [8] і г. д. Сярод манаграфічных даследаванняў неабходна адзначыць працы А. Адамовіча [9], Д. Бугаёва [10], Т. Дасаевай [11], Р. Дубашынскага [12], М. Мушынскага [13], І. Чыгрына [14]. Пры гэтым варта згадаць, што ў дадзеных работах падрабязна не разглядаецца мастацкая своеасаблівасць «Кіпарысаў», больш увагі надаецца ранейшым творах.

Асноўная частка. Назва «Кіпарысы» адсылае непасрэдна да падарожжа аўтара ў курортны горад Ялту на паўднёвым узбярэжжы Крыма. Аповед адкрываецца апісаннем шляху героя (якога можна атаясамліваць з самім М. Гарэцкім) на чыгуначную станцыю. Тэкст уяўляе сабой шэраг нататак, зробленых падчас вандроўкі па розных мясцінах Беларусі, Расіі і Украіны. Гэта дазваляе аднесці «Кіпарысы» да травелога, які афармляецца як самастойны жанр напрыканцы эпохі Вялікіх геаграфічных адкрыццяў у XVII ст. і набывае папулярнасць у XVIII–XIX стст. Сярод найбольш вядомых класічных прыкладаў варта

прыгадаць раманы «Рабінзон Круза» (*Robinson Crusoe*, 1719) Д. Дэфо, «Падарожжы Гулівера» (*Gulliver's Travels*, 1726) Дж. Свіфта, «Сентыментальнае падарожжа па Францыі і Італіі» (*A Sentimental Journey Through France and Italy*, 1768) Л. Стэрна, «Вакол свету за 80 дзён» (*Le tour du monde en quatre-vingts jours*, 1872) Ж. Верна, якія фарміруюць жанравы канон, і г. д. У беларускай літаратуры пачатку мінулага стагоддзя неабходна вылучыць падарожжныя нататкі Ядвігіна Ш. «Лісты з дарогі» (1910) як адзін з найбольш вядомых твораў падобнага кшталту. Дадзеная форма сустракаецца таксама ў прозе Цёткі і З. Бядулі. Н. Савіна ў артыкуле «Літаратурны травелог як новы літаратурны брэнд» дае наступнае азначэнне жанру падарожжных нататак: «Травелог – разглядаецца як літаратурны жанр, у межах якога аўтар апісвае сваё падарожжа, выходзячы з асабістых падыходаў да рэалій і персаналій, аб'ектаў адлюстравання, грунтуючыся на індыўідуальных ведах, успрыманні і ўражаннях. Кампазіцыя выкладання матэрыялу можа насіць адвольны характар, адпавядаючы суб'ектыўнаму ўспрыняццю пабачанага, пачутага і ўспрынятага» (тут і далей пераклад з рус. аўтарскі. – Я. А.) [15, с. 162]. У «Кіпарысах» можна вызначыць асноўныя характарыстыкі дадзенага жанру: 1) матыў падарожжа; 2) сістэма персанажаў, якая складаецца з рэальных асоб (сям'я пісьменніка, яго знаёмыя, вядомыя фігуры); 3) адлюстраванне ўласных уражанняў ад пабачанага і пачутага; 4) свабодная кампазіцыя, абумоўленая аўтарскім успрыняццём рэчаіснасці; 5) раскрыццё гістарычнага кантэксту, асаблівай сацыяльна-палітычнага жыцця ў тагачасным СССР; 6) апісанне геаграфічнай спецыфікі шматлікіх локусаў.

Вылучаныя рысы дазваляюць аднесці «Кіпарысы» да літаратуры нон-фікшн. Пры гэтым рэальныя падзеі, месцы і асобы згадваюцца аўтарам у іншасказальнай форме. Т. Голуб у каментарых да твора дае наступнае тлумачэнне гэтаму феномену: «Зашыфроўка пісьменнікам сапраўдных імён, прозвішчаў, геаграфічных назваў, іншасказанне тлумачыцца тым, што М. Гарэцкі, апрацоўваючы матэрыял у ссылцы, добра разумеў драматычную сітуацыю, якая склалася ў краіне, і баяўся наклікаць бяду на тых людзей, з кім яму даводзілася сустракацца» [1, с. 621]. Імёны і тапонімы шыфруюцца з дапамогай асацыяцый (з падзеямі, асобамі, локусамі), анаграмы, выкарыстання сродкаў іншых алфавіту і мовы (*Wocheś, Wami-Harbi* і г. д.). Цікава, што сябе беларускі прызівае называе Кузьмой Хлюпкам або Кузьмой Мышкам. Гэта адсылкі да такіх не самых вядомых ранніх псеўданімаў М. Гарэцкага, як «М. Мышка», «Мацей Мышка», «Дзед Кузьма» і «Кузь-

мянкоў». Магчыма, так пісьменнік або звяртаецца да самакрытыкі (калі параўнаць Хлюпку і Мышку, а таксама Мізэрыуса з вобразам сталага і мудрага дзеда, здольнага да вострай палемікі), або праводзіць сувязі з уласным сялянскім паходжаннем і постаццю свайго дзеда. У некаторых выпадках алегорыя становіцца сродкам крытыкі грамадства і існуючай культурнай сітуацыі (напрыклад, Мінск невыпадкова зашыфраваны пад Камунацэнтр і Кепск, а Магілёў – пад Яму), але разам з тым і добрай іроніі пры параўнанні з іншымі месцамі, што ў далейшай літаратурнай працы М. Гарэцкага, у тым ліку ў творы «Лявоніус Задумекус», перарасце ў актыўнае выкарыстанне антыўтапічнай мадэлі, неад'емным складнікам якой з'яўляецца іншасказанне.

Магістральным для спадчыны М. Гарэцкага лічыцца вобраз Беларусі як Балота і яе жыхароў як балотнікаў, які прасочваецца і ў «Кіпарысах», калі аўтар узнімае моўнае пытанне, робячы ўстаўкі на ламаанай рускай мове і згадваючы гаворкі на шпаркай французскай, а таксама кранае праблему нацыянальнай ідэнтычнасці: «Папрасіў аднаго студэнта паказаць мне студэнтаў-балотнікаў. Ён пазнаёміў мяне з дзвюма выпускніцамі. Я ў іх распытваўся. Яны троху гаварылі і па-балотнаму. Але апрача балотнага гуртка і балотнага ўхілу на аддзяленні рабфаку нічога балотнага ў Мяціскім універсітэце няма» [16, с. 420]. У размове героя з Былкам, пад вобразам якога можа хавацца П. Тычына, украінскі паэт і грамадскі дзеяч, «баллітаратура» прызнаецца адной з мацнейшых літаратур таго часу, якая ў перспектыве павінна выйсці на сусветны ўзровень. Нягледзячы на тое, што пісьменнік сапраўды здзейсніў паездку па тагачасным СССР, пра якую распавядае ў нататках, яго шлях можна разглядаць, перш за ўсё, як (не)сентыментальнае алегарычнае падарожжа па нашай краіне, яе гісторыі і сучаснасці (на перыяд 1920–1930 гг. XX ст.). Сімвалічная назва супрацьпастаўляецца беларускаму нацыянальнаму балотнаму топасу. Нягледзячы на тое, што ў назву вынесены кіпарысы, якія нагадваюць пра адпачынак у крымскай Ялце (Кіпарысы = Ялта, Крым – метанімія), згадкі М. Гарэцкага пра гэты горад займаюць меншую частку апавяду. Аўтар гуляе з чытацкімі чаканнямі і карыстаецца прыёмам адзіўлення праз экзатычны локус, каб праз катэгорыю Іншага звярнуцца да свайго «Я» і ў той жа час адлюстравіць беларускую калектыўную самасвядомасць.

Менавіта падчас гаворкі з «іншымі» (рускімі, украінцамі) згадваюцца Беларусь і падзеі, якія ў ёй адбываюцца. У гэтым кантэксце, гледзячы на іншаземныя краявіды і на паўднёвыя вечназялёныя дрэвы ў прыватнасці герой думае пра

валошкі, сімвал Радзімы, і сумуе па дому: «Што я заўважыў: няма тут таго вяселля і радасці ад птушак, як у нашых лясох, хоць верабейкі ёсць і тут. Пэўна, з тэй прычыны, што ўсё тут разморанае і знясіленае ад паўднёвага сонца. Дый спажыва птушкам тут, мусіць, невялікая. Сеюць тут толькі табаку і вінаград. Збожжа не сеюць» [16, с. 450]. У хрысціянскай традыцыі кіпарысы асацыююцца з Эдэмам і сімвалізуюць вынослівасць і сілу, вечнае жыццё, але разам з тым гэтае дрэва спрадвеку атаясамліваюць і са смерцю. Так, у дадзеным вобразе ўвасабляюцца дуалізм чалавечага быцця і надзея на светлую будучыню.

Варта адзначыць, што ўніверсальныя рэлігійныя матывы, якія пранізваюць, перш за ўсё, «Скарбы жыцця», увогуле характэрныя для позняй творчасці М. Гарэцкага. Больш за тое, дыялог культур у «Кіпарысах» адбываецца і на інтэртэкстуальным узроўні: пісьменнік узбагачае нататкі шматлікімі адсылкамі як да беларускіх, так і да замежных літаратур (рускай, украінскай, англійскай, французскай) і тэатра (англійскага). Аўтар згадвае пачутую спрэчку паміж прафесарам, гісторыкам літаратуры, і маладым вучоным на конт шэкспіраўскага тэатра і загадкі У. Шэкспіра (напэўна, гаворка ідзе пра пытанне аб аўтарстве). Акрамя таго, цікавымі ў кантэксце жанру травелога падаюцца алузіі на «Падарожжа Гулівера» Дж. Свіфта. Сярод французскай мастацкай спадчыны вылучаюцца раманы «Вучань» (*Le Disciple*, 1889) П. Буржэ, кніга пад назвай «Юнасць» (так у М. Гарэцкага) з рамана-эпапеі «Жан-Крыстоф» (*Jean-Christophe*, 1904–1912) Р. Ралана і аўтабіяграфічная аповесць «Жыццё ў кветках» (*La Vie en fleur*, 1929) А. Франса. У творы беларускага пісьменніка знаходзіць адлюстраванне асноўная ідэя філасофіі натуралізму мяжы XIX–XX стст. аб тым, што фізіялогія і генетыка маюць непасрэдны ўплыў на чалавека як сацыяльную істоту: «У каго моцна развітыя або ненармальныя спінныя мазгі, той моцны фантазёр або вялікі бабнік. Калі ж у яго яшчэ няправільны кругазварот крыві, дык яму сняцца розныя страхі» [16, с. 469]. Наяўнасць універсальных сімвалаў і рэлігійных матываў, інтэртэкстуальных элементаў і культурных адсылак дазваляе ўпісаць «Кіпарысы» ў тагачасны сусветны кантэкст.

Жанравая прырода твора М. Гарэцкага не абмяжоўваецца мадэллю травелога. Неабходна пашырыць азначэнне да падарожных нататак-дзённіка, каб цалкам раскрыць мастацкую адметнасць тэксту. Беларускі літаратар па-свойму распрацоўвае форму дзённіка і папайняе шэраг такіх скарбаў сусветнай літаратуры, як, напрыклад, раманы «Франкейштэйн, або Сучасны Праметэй» (*Frankenstein, or*

The Modern Prometheus, 1816) М. Шэлі, «Дракула» (*Dracula*, 1897) Б. Стокера і апавяданне «Морфій» (1926) М. Булгакава, і апырэджае цікавасць да гэтага жанру ў другой палове мінулага стагоддзя. Удавымі падаюцца сюжэтна-кампазіцыйныя паралелі паміж «Кіпарысамі» (і двума іншымі творами М. Гарэцкага) і раманам-антыўтопіяй «Мы» (1920–1921) Я. Замяціна. У філасофска-алегарычных «Лявоніусе Задумекусе» і «Скарбах жыцця» акцэнт паступова рухаецца ў бок унутранага стану лірычнага героя, які атаясамліваецца з аўтарам (важная заўвага, таму што гаворка ідзе пра дзённікі пісьменніка), але ў той жа час вобразнасць і праблематыка выходзяць на метафізічны ўзровень. У адрозненне ад іх у больш ранніх «Кіпарысах» аб'ектыўная рэчаіснасць, на маю думку, яшчэ пераважае над суб'ектыўным пачаткам, яны не адрозніваюцца высокай ступенню метафарычнасці і абагульнення, але пры гэтым назіранні пісьменніка, яго рэфлексія з нагоды таго, што ён ведае, бачыць і чуе, знаходзяцца ў фокусе апавядання. Сацыяльна-бытавы складнік, уласнае прафесійнае і сямейнае жыццё разглядаецца М. Гарэцкім у непасрэднай сувязі з грамадска-палітычнымі пытаннямі, што характэрна для яго спадчыны.

Дзённікава-нататкавая форма дае пэўную свабоду дзеянняў і дазваляе аўтару спалучаць рысы лірыкі, эпасу і нават драмы (пры перадачы гутарак і апісанні сустрэч). Неабходна адзначыць, што сінтэз родаў літаратуры, як і жанравы сінкрэтызм, можна лічыць адной з галоўных асаблівасцей мастацкай манеры пісьменніка першай паловы XX ст. З улікам гэтых фактараў атрыбуецца «Кіпарысаў» як дакументальна-мастацкага твора падаецца больш прыдатнай, але, як згадваецца вышэй, у ім вызначаюцца прыкметы ўніверсальных паэтыкі і эстэтыкі. У артыкуле «Дзённік як літаратурны жанр» даследчыцы Ж. Х. Салханавы і А. С. Утэбекава даюць наступнае азначэнне пісьменніцкаму дзённіку як сінкрэтычнай жанравай адзінцы: «...гэта і запіс цяперашніх падзей, і рэгулярная фіксацыя змен, якія адбываюцца ў прыродзе і ў грамадстве, і разважанні на філасофскія тэмы, і асэнсаванне сябе як пісьменніка і ўласнага творчага метаду; тут ёсць і фактаграфічныя запісы, блізкія да рэпартажу, і невялікія, але змястоўныя выказванні афарыстычнага тыпу, і цэлыя публіцыстычныя эсэ» [17, с. 4]. Дадзеная дэфініцыя можа быць выкарыстана і ў дачыненні да нататак М. Гарэцкага. Сярод жанраўтваральных рысаў дзённікавай прозы можна вылучыць наступныя (некаторыя з іх прыводзяцца вышэй у сувязі з травелогам, антыўтопіяй і алегорыяй): 1) апавяданне ад першай асобы (пераваж-

нае выкарыстанне Я-нарэтыву); 2) ужыванне дзеясловаў прошлага часу (месцамі – цяперашняга і будучага, іх сумесь); 3) дынамічнасць, абумоўленая эмацыйнасцю, спантаннасцю запісаў; 4) прытрымліванне храналагічнай паслядоўнасці (але нельга адмаўляць нелінейнае вядзенне запісаў), часавая маркіраванасць падзей, іх датаванне; 5) сінхронны характар аповеду ў большасці выпадкаў і магчымасць у любы момант дадаць нешта да напісанага раней; 6) фрагментарнасць і фатаграфічнасць; 7) скразныя тэмы і матывы; 8) спавядальны характар, наяўнасць рэфлексіі; 9) узаемадзеянне факта і вымысла з перавагай першага складніку; 10) кантэкстуальнасць і ангажаванасць, наяўнасць ацэначных меркаванняў; 11) зашыфраванасць запісаў, змяненне рэальных імёнаў, лакацый; 12) сінтэз маналагічнасці і дыялагічнасці; 13) дэталізацыя гаворак, навакольнага асяроддзя, элементаў быту; 14) накладанне мадэляў вуснага і «ўнутранага» маўлення на пісьмовае; 15) цыклічнасць аповеду.

М. Гарэцкі, творчасці якога ўласцівая высокая ступень аўтабіяграфічнасці, як згадваецца вышэй, пачынае пісаць «Кіпарысы» ў 1928 г. з нагоды паездкі ў Крым, робячы шматлікія нататкі. Паколькі аўтар апісвае ўласны досвед, ён ужывае або займеннік *я*, або звяртаецца да няпоўных канструкцый з дзеясловамі адзіночнага ліку прошлага часу, якія надаюць аповеду ўніверсальны характар – гэта маглі б быць нататкі любога іншага чалавека. Пры гэтым пісьменнік перадае на пісьме асаблівасці вуснага маўлення, карыстаючыся гутарковым стылем: «Ехаўшы на станцыю, падвёз грамацейку. Апазддала, як цяжка было ёй паступіць, як стараецца яна вучыцца, як летасць так была перапрацавалася, што нават мусіла адпачыць у доме для нервовых. На станцыі пазычыў ёй рубель – купіць есці ў дарозе. Увосень, казалі, аддасць» [16, с. 418]. Варта адзначыць, што ў шэрагу частак (19–25) ужываецца займеннік *ты* і дзеясловы другой асобы адзіночнага ліку ў будучым часе. З аднаго боку, М. Гарэцкі такім чынам уступае ў дыялог з чытачом (дзённікі пісьменніка свядома разглядаюцца як патэнцыйныя творы для чытання), з другога – звяртаецца да адзіўлення і дыстанцуецца ад аповеду. Адною з тыповых рысаў нататак (асабліва пісьменніцкіх), якая прысутнічае і ў дадзеным выпадку, з'яўляецца наяўнасць метатэкстуальных каментароў: напрыклад, аўтар выбачаецца за нізкі стыль або лірычны адступленні, адзначае дакладнасць выбранага параўнання і г. д. Акрамя таго, тэкст уключае элементы прыпавесці і сторытэлінгу (*storytelling*): «Яшчэ гісторыя. Стаяў чалавек у чарзе па хлеб. Тры дні стаяў і ўсё хлеба не даставаў, а дома чацвёрка дзяцей галодных. Ён з бяды ўкінуўся

ў рэчку, але людзі ўбачылі і выратавалі яго. Іншыя кажуць: – Навошта цягнулі. Памёр, лягчэй бы было, усё роўна паміраць трэба, а ад добрага жыцця ў ваду не кінешся» [16, с. 436]. У «Кіпарысах» сустракаюцца магістральныя для спадчыны М. Гарэцкага вобразы блазенага і жабракоў. Што тычыцца часу і дэталізацыі, у «Кіпарысах» няма датавання падзей (акрамя асацыяцый асобных выпадкаў з канкрэтнай зашыфраванай персонай), але сустракаецца шмат згадак пра час сутак і дакладныя гадзіны. Падрабязна прыводзяцца кошт жытла, прадуктаў і г. д., а таксама апісанні людзей, будынкаў, прыроды.

Пачынаючы з першых радкоў, пісьменнік выкарыстоўвае такія сінтаксічныя прыёмы, канструкцыі і знакі прыпынку, як: 1) паўторы і паралельныя канструкцыі («І пазнаў адразу, што гэта ж мой былы настаўнік, славецнік і музыка, Варлам Варламавіч Чалесьнік. І захацеў паслухаць, як ён цяпер гаворыць і што ён цяпер кажа. Быў ён, як і даўней, толькі трохку пацішэў і прынізіўся. Увечары я не прызнаўся. А сышліся раніцою, за сталом, як пілі гарбату. Тут я прызнаўся» [16, с. 420]), якія задаюць пэўны тэмп апавядання і спрыяюць яго цыклізацыі. Ужыванне дзеясловаў *думаў*, *глядзеў*, *захацеў*, *адчуў* і г. д. сведчаць аб сінхронным эмацыйным і, перш за ўсё, пачуццёвым успрыняцці падзей, што адбываюцца вакол героя; 2) інверсія і парцэляцыя («І ўзяў я пляцкарту і ехаў да Мяцісаў асобна ад яе, у пляцкартным вагоне. І адзін на ўсё купэ» [16, с. 419]); 3) клічныя і пыталыя сказы («Хлопчык – здароў. І я так усцешыўся, што ён – здароў! Бо як абярнуліся, дык усе на хлопчыка. І ён ножку аб каменне пабіў і абадраў. Я чуў сябе вінаватым: чаго мне было пад'язджаць? Ну, хоць жа ён здароў!» [16, с. 418]); 4) полісіндэтон і анафара (кантрастныя злучнікі *і, а*). Эліптычныя і назывныя сказы («Вулачкі, дамы з натуральнага камення, цесныя фортачкі, дрэўцы, козы. Голая гара. Бойкі ў мінулым. Зямля, палітая крывёю людзей з усяго свету» [16, с. 460]) спрыяюць стварэнню эфекту фатаграфічнасці і надаюць тэксту ўласціваю дзённіку дынамічнасць. Больш за тое, з улікам пералічаных асаблівасцей і мастацкіх прыёмаў, можна казаць аб тым, што ў «Кіпарысах» закладаецца паэтычная аснова для стварэння і распрацоўкі нацыянальна маркіраванага жанру абразкоў, адпаведніка мініяцюры («Скарбы жыцця»).

Заклучэнне. Такім чынам, для мастацкай манеры М. Гарэцкага характэрны аўтабіяграфізм, жанравы сінкрэтызм, сінтэз родаў літаратуры і факталагічная аснова, прыкладам чаго выступае дакументальна-мастацкі твор «Кіпарысы», у якім вылучаюцца рысы дзённіка (Я-нарэтыў, унутраны дыялог, про-

шлы час, рэфлексійнасць і эмацыйнасць, фрагментарнасць і дынамічнасць, выкарыстанне элептычных канструкцый і паўтараў, наяўнасць скразных тэм і матываў, дэталізацыя і часавая маркіраванасць, зашыфраванасць імёнаў і назваў і травелога (матыў дарогі, база – сапраўднае падарожжа ў Крым, рэальныя асобы і локусы, гістарычны кантэкст, свабодная кампазіцыя). Спецыфічнымі атрыбутамі дзённіка пісьменніка з'яўляюцца зварот да чытача і метатэкстуальныя элементы. Нягледзячы на тое, што ў творы ўзнікаюцца агульначалавечыя пытанні і выкарыстоўваюцца прыёмы адзілення і іншасказання, антыўтапічныя матывы, «Кіпарысы» можна толькі аддалена аднесці да філасофска-алегарычнай прозы, але ў іх закладаець

ца праблемна-тэматычны і паэтычны падмурак для пазнейшых «Лявоніуса Задумекуса» і «Скарбаў жыцця». Наяўнасць шматлікіх алюзій, сувязяў з еўрапейскай літаратурнай традыцыяй (англійскай, французскай, рускай, украінскай) і дыялогу з «іншымі», універсальнасць вобразнай сістэмы (кіпарысы як цэнтральны сімвал) і праблемна-тэматычнага поля (праблема ідэнтычнасці, грамадска-палітычнае і моўнае пытанні), сінтэз катэгорый асабістага (уласны лёс, жыццё сям'і, важныя знаёмствы) і нацыянальнага (вобразы Балота і балотнікаў) у «Кіпарысах» сведчаць аб тым, што змест і форма твора адпавядаюць сусветнаму культурнаму кантэксту першай паловы XX ст.

ЛІТАРАТУРА

1. Голуб, Т. Скарбы жыцця / Т. Голуб // Выбраныя творы; уклад. Р. Гарэцкага і Т. Голуб, прадм. і камент. Т. Голуб. – Мінск : Кнігазбор, 2009. – С. 5–22.
2. Губская, В. М. Камунікатыўныя стратэгіі наратыву ў творы М. Гарэцкага «На імперыялістычнай вайне» / В. М. Губская // Славянскія літаратуры ў кантэксце сусветнай : матэрыялы XIII Міжнар. навук. канф., прысвеч. 100-годдзю БДУ і 90-годдзю з дня нарадж. чл.-кар. НАН Беларусі праф. А. А. Лойкі, Мінск, 28–29 кастр. 2021 г. / Беларус. дзярж.ун-т; рэдкал. : С. А. Вазнік (гал. рэд.) [і інш.]; навук. рэд. А. І. Бельскі. – Мінск : БДУ, 2021. – С. 290–294.
3. Губская, В. М. Факт і фактаграфічны наратыў у беларускім літаратурным дыскурсе / В. М. Губская // Журнал Беларускага дзяржаўнага ўніверсітэта. Філалогія. – 2022. – № 2. – С. 52–62.
4. Губская, В. М. Фактаграфія і рэлігійны дыкурс як узаемязвязаныя элементы мастацкага цэлага (на прыкладзе філасофска-алегарычнага твора М. Гарэцкага «Лявоніус Задумекус») / В. М. Губская // Часопіс Беларускага дзяржаўнага ўніверсітэта. Філалогія. – 2020. – № 2. – С. 26–34.
5. Корань, Л. Максім Гарэцкі / Л. Корань // Цукровы пеўнік : літ.-крытыч. арт. – Мінск, 1996. – С. 22–65.
6. Стральцоў, М. Л. Чалавек з Малой Багацькаўкі / М. Л. Стральцоў // Ад маладзіка да поўні: апавяданні, аповесці, эсэ / М. Стральцоў; уклад. В. Стральцовай. – Мінск : Маст. літ., 2005. – С. 323–336.
7. Тычына, М. Максім Гарэцкі і праблема «другога» ў яго творах / М. Тычына // Роднае слова. – 2003. – № 2. – С. 5–9.
8. Часнок, І. Ч. Наратыўныя стратэгіі ў творах Максіма Гарэцкага і Кузьмы Чорнага : дысертация на атрыманне вучонай ступені кандыдата філалагічных навук : 10.01.01 / Часнок Ірына Чаславаўна. – Мінск, 2017. – 142 л.
9. Адамовіч, А. «Браму скарбаў сваіх адчыняю...» / А. Адамовіч. – Мінск : Выдавецтва БДУ імя У. І. Леніна, 1980. – 223 с.
10. Бугаёў, Дз. Максім Гарэцкі / Дз. Бугаёў. – 2-е выд., выпр., дап. – Мінск : Бел. навука, 2003. – 239 с.
11. Дасаева, Т. М. Максім Гарэцкі і Янка Брыль : тыпалогія малых жанраў / Т. М. Дасаева. – Мн. : Беларус. дзярж. ун-т, 2004. – 113 с.
12. Дубашынскі, Р. Ю. Прыпавесць у сучаснай беларускай прозе / Р. Ю. Дубашынскі. – Мінск : Беларус. навука, 2011. – 127 с.

REFERENCES

1. Golub, T. Skarby zhycya / T. Golub // Vybranyya tvory; uklad. R. Gareckaga i T. Golub, pradm. i kament. T. Golub. – Minsk : Knigazbor, 2009. – S. 5–22.
2. Gubskaya, V. M. Kamunikatyūnyya strategii naratyvu ū tvory M. Gareckaga «Na imperyyalistychnaj vajne» / V. M. Gubskaya // Clavyanskiya litaratury ū konteksce susvetnaj : materyyaly HIII Mizhnar. navuk. kanf., prysvech. 100-goddzyu BDU i 90-goddzyu z dnya narodzh. chl.-kar. NAN Belarusi prof. A. A. Lojki, Minsk, 28–29 kastr. 2021 g. / Belarus. dzyarzh.un-t; redkal. : S. A. Vazhnik (gal. red.) [i insh.]; navuk. red. A. I. Bel'ski. – Minsk : BDU, 2021. – S. 290–294.
3. Gubskaya, V. M. Fakt i faktagrafichny naratyū u belaruskim litaraturnym dyskursie / V. M. Gubskaya // Zhurnal Belorusskogo gosudarstvennogo universiteta. Filologiya. – 2022. – № 2. – S. 52–62.
4. Gubskaya, V. M. Faktografiya i religijny dyskurs yak uzaemazvyazanyya elementy mastackaga celaga (na prykladze filasofska-alegarychnaga tvora M. Gareckaga «Lyavonius Zadumekus») / V. M. Gubskaya // Chasopis Belaruskaga dzyarzhau'naga ūniversiteta. Filologiya. – 2020. – № 2. – S. 26–34.
5. Koran', L. Maksim Garecki / L. Koran' // Cukrovy peŭnik : lit.-krytych. art. – Minsk, 1996. – S. 22–65.
6. Stral'coŭ, M. L. Chalavek z Maloj Bagac'kaŭki / M. L. Stral'coŭ // Ad maladzika da poŭni: apavyadanni, apovesci, ese / M. Stral'coŭ; uklad. V. Stral'covaj. – Minsk : Mast. lit., 2005. – S. 323–336.
7. Tychyna, M. Maksim Garecki i prablema «drugoga» ū yago tvorah / M. Chychyna // Rodnae slova. – 2003. – № 2. – S. 5–9.
8. Chasnok, I. Ch. Naratyūnyya strategii ū tvorah Maksima Gareckaga i Kuz'my Chornaga : dysertacyya na atrymanne vuchonaj stupeni kandydata filalagichnyh navuk : 10.01.01 / Chasnok Iryna Chaslavaŭna. – Minsk, 2017. – 142 l.
9. Adamovich, A. «Bramu skarbaŭ svaih adchynyau...» / A. Adamovich. – Minsk : Vydavectva BDU imya U. I. Lenina, 1980. – 223 s.
10. Bugayou, Dz. Maksim Garecki / Dz. Bugayou. – 2-e vyd., vypr., dap. – Minsk : Bel. navuka, 2003. – 239 s.
11. Dasaeva, T. M. Maksim Garecki i Yanka Bryl' : typalogiya malyh zhanraŭ / T. M. Dasaeva. – Mn. : Belarus. dzyarzh. un-t, 2004. – 113 s.
12. Dubashynski, R. Yu. Prypavesć u suchasnaj belaruskaj proze / R. Yu. Dubashynski. – Minsk : Belarus. navuka, 2011. – 127 s.

13. *Мушы́нскі, М.* Падзвіжнік з Малой Багацькаўкі: жыццёвы і творчы шлях Максіма Гарэцкага / М. Мушы́нскі; навук. рэд. А. М. Макарэвіч; Нац. акад. навук Беларусі, Ін-т мовы і літ. імя Якуба Коласа і Янкі Купалы. – 2-е выд., выпр. і дап. – Мінск : Беларус. навука, 2013. – 543 с.
14. *Чыгрын, І. П.* Паміж былым і будучым: проза М. Гарэцкага / І. П. Чыгрын. – 2-е выд., выпр. – Мінск : Беларус. навука, 2003. – 166 с.
15. *Савіна, Н. В.* Літаратурны травелог як новы літаратурны брэнд / Н. В. Савіна // *Современные тенденции развития международного туризма в мире и Республике Беларусь в условиях глобализации : материалы междунар. науч.-практ. конф., посвящ. 20-летию основания каф. междунар. туризма фак. междунар. отношений Белорус. гос. ун-та, Минск, 12 окт. 2018 г.* / Белорус. гос. ун-т; редкол. : Л. М. Гайдукевич (гл. ред.) [и др.]. – Минск : БГУ, 2018. – С. 161–168.
16. *Гарэцкі, М.* Кіпарысы / М. Гарэцкі // *Выбраныя творы; уклад. Р. Гарэцкага і Т. Голуб, прадм. і камент. Т. Голуб.* – Мінск : Кнігазбор, 2009. – С. 418–470.
17. *Салханова, Ж. Х.* Дневник как литературный жанр / Ж. Х. Салханова, А. С. Утебекова // *Неофилология.* – 2020. – Т. 6. – № 22. – С. 1–10.
13. *Mushynski, M.* Padzvizhnik z Maloj Bagac'kaŭki: zhyccyovy i tvorchy shlyah Maksima Gareckaga / M. Mushynski; navuk. red. A. M. Makarevich; Nac. akad. navuk Belarusi, In-t movy i lit. imya Yakuba Kolasa i Yanki Kupaly. – 2-e vyd., vypr. i dap. – Minsk : Belarus. navuka, 2013. – 543 s.
14. *Chygryn, I. P.* Pamizh bylym i buduchym: proza M. Gareckaga / I. P. Chygryn. – 2-e vyd., vypr. – Minsk : Belarus. navuka, 2003. – 166 s.
15. *Savina, N. V.* Literaturnyj travelog kak novyj literaturnyj brend / N. V. Savina // *Sovremennye tendencii razvitiya mezhdunarodnogo turizma v mire i Respublike Belarus' v usloviyah globalizacii : materialy mezhdunar. nauch.-prakt. konf., posvyashch. 20-letiyu osnovaniya kaf. mezhdunar. turizma fak. mezhdunar. otnoshenij Belorus. gos. un-ta, Minsk, 12 okt. 2018 g.* / Belorus. gos. un-t; redkol. : L. M. Gajdukevich (gl. red.) [i dr.]. – Minsk : BGU, 2018. – S. 161–168.
16. *Garecki, M.* Kiparysy / M. Garecki // *Vybranyya tvory; uklad. R. Gareckaga i T. Golub, pradm. i kament. T. Golub.* – Minsk : Knigazbor, 2009. – S. 418–470.
17. *Salhanova, Zh. H.* Dnevnik kak literaturnyj zhanr / Zh. H. Salhanova, A. S. Utebekova // *Neofilologiya.* – 2020. – T. 6. – № 22. – S. 1–10.